

Çeviri:

TARİH TEDRİSATININ VAZİFESİ*

Hülasa ve Tercüme: Nurullah ATAÇ

Çeviriyazı: Abdulcelil GÖK**

Clemenceau Lisesi (Nantes) tarih muallimi Mösyö M. Mitard, “*l’Enseignement Public*” mecmuasının Teşrin-i Sani 1927 tarihli nüshasında “*Tarih Tedrisatının Vazifesi*” unvanıyla neşrettiği bir makalede, her memleketin ilk ve orta mekteplerinde bilhassa kendi tarihine ehemmiyet vermesi davasını müdafaa ediyor.

Mösyö Mitard makalesinin dibacesinde (önsöz) “tarihin vazifesi” meselesinin senelerden beri münakaşa edildiği halde henüz bir neticeye vâsıl olmuş görünmediğini kaydederek diyor ki:

“Münakaşa daha devam edecektir, çünkü ortada mevzubahis olan mudil (çetin) ve müşkül dava yalnız mektep teşkilatı, çocuk ve murahık (ergenlik dönemine yaklaşmış çocuk) ruhiyatı, tarihin umumi telakkisi meselelerine değil, siyasi, dini ve içtimai kanaatlere de temas ediyor”.

“Mamafih bir tarih muallimi “tarih okutmak neye yarar?” meselesini düşünmekten sarf-ı nazar (gözden kaçma) edemez. Zira uhdesinde (sorumluluk) bulunan derse vereceği istikamet, bu suale verilecek cevaba bağlıdır. Bu kadar münakaşaları mucip olan böyle bir mevzu hakkında makul bir kanaat edinmek için ne yapmalı?”

* Ataç, N. (1927). Terbiye 2 (8) 12. 1927, ss. 51-62.

** Ergün Öner-Mehmet Öner Anadolu Lisesi Tarih Öğretmeni E-Posta: celiltarih@hotmail.com

Mösyö Mitard bunun için mektep programlarına tarih dersinin ne zaman ve ne için idhal (dâhil etme) edildiğini araştırmanın en iyi çarelerden biri olduğunu söylüyor.

“Ondan sonra, diyor; tarih tedrisatına tayin edilmiş gayelerden hangilerinin, artık hemen hemen büsbütün terk olunmuş telakkilerin bekayası, hangilerinin ne olacağı belli olmayan bir istikbal hakkında cüretkârane ileri sürülmüş fikirler, hangilerinin gerek milli hayatımızın bu günkü şeraitine, gerek bu günkü fikir âleminde mutalebatına (istekler) uygun gayeler olduğunu tayin edebiliriz”.

Mösyö Mitard bundan sonra makalesini iki kısma ayırıyor. Bundan “Fransız mekteplerinde

(Sayfa 2)

tarih (17’nci asırdan bu güne kadar)” unvanını taşıyan birincisinde Fransız tarih tedrisatının geçirdiği safhaları anlatıyor. Tedkikatına on yedinci ve on sekizinci asırlardan başlıyor ve On Dördüncü Louis’in saltanatının nihayetine kadar mekteplerde, yalnız eski edebi eserlerin anlaşılmasına yardım etsin diye Kurun-ı evvel tarihi okutulduğunu söyledikten sonra diyor ki:

“On Beşinci Louis’in saltanatının bidayetinde Rollin, kurun-i kadime (eski çağlar) müverrihlerinde sık sık tesadüf edilen bir arzuyu ihya etti ve kolejlerde kurun-ı evvel (ilk çağlar) tarihinin vazifesini genişletti. Tarih artık sadece eski eserleri izah ile kalmıyor, Titus Livius’da ve Plutarch’da olduğu gibi, bir medeni kahramanlık ve asalet-i ruhiye mektebi oluyor. Fransa tarihine gelince Rollin onun da “büyük fazilet numuneleri ve birçok güzel fial (eylemler)” arz ettiğini kabul etmekle beraber “sınıflarda onu tedris için vakit bulmanın kabil olmayacağını” zan ediyor.

“Kolejlerde tedris olunmayan ezmine-i muahhire (son çağ) tarihi ise prensler ve mensup olduğu aileler dolayısıyla bir gün devletin büyük mansıplarına (makam) geçmesi muhtemel bulunan gençler için zaruri addolunuyor. Buisson’a ve Rollin’e göre tarih hükümdar için hem ahlak hem de siyaset dersidir. Tarih bir ahlak dersidir, çünkü hükümdara daha genç yaşında, bilahare etrafını çevirecek müdahinler (dalkavuklar) arasında pek müşkülâtla duyacağı hakikatin ve adaletin sesini öğretir. Bir siyaset dersidir, çünkü ona devletler mukadderatının istinad ettiği esasatı ve dolayısıyla tebasının saadetine müsmir (verimli) bir surette çalışmayı öğretir. Tarihi böyle hükümdarların ve devlet adamlarının terbiyesi için bir vasıta telakki etmek kurun-ı evladan kalma bir anane idi. Bu telakkiyi bilhassa, vakayii ve onların sebeplerinin

tahliline çalışan doğru, bi taraf tarihi recül-i siyasi (siyaset adamı) için en iyi mektep ad eden Polybius ifade etmiştir”.

Mösyö Mitard on sekizinci asrın nısfından (yarısından) sonra, kolejlerde tarihin ve bilhassa Fransa tarihinin lüzumu hakkında yeni bir nokta-i nazar meydana çıktığını, bunu evvela D’Alembert’in ansiklopedide bilahare La Chalotais ile reis Rollin’in parlamentoda müdafaa ettiklerini ve On Altıncı Louis’in saltanatının ilk senelerinde küçük asalet mensup çocuklara, kendilerinin askerlik mesleğine ihzar (hazırlama) için tarih okutulduğunu söylüyor ve diyor ki:

“Bu müesseselerde (on iki vilayet kolejleri) tarihe büyük bir yer verildiyse bunun (Sayfa 3)

sebebi şudur: Tarih moda olmuştu ve askerlik hakkında esas olan harpler tarihi, eski bir ananeye göre, “silah adamları için bir ilim” addolunuyordu.

Muharrir ihtilal ve birinci imparatorluk zamanlarında tarih derslerinin yine ikinci sınıfa geçtiğini anlatıyor. Sonra 1815 ve 1870 seneleri arasında tarih tedrisatının geçirdiği safhaları gösteriyor:

“Kolejlerde tarih dersinin teşkili için alınan ilk umumi tedbir, 16 Mayıs 1818 tarihli emirnamede, bunda tarih derslerinin artık hususi muallimlere tevdi olunacağı taht-ı karara (kararlaştırma) alınıyordu. Bu muallimlerin ilklerinden biri o zamanlar *Precis d’Histoire Moderne* (1827) unvanlı kitabını neşreden Michelet’dir. Restorasyon zamanında tarih tedrisatının kolejdeki terakkiyatının saiki (sebebi) bu ilmin fazilet terbiyetkarisi hakkında peyda olan yeni fikirlerden ziyade Augustin Thierry muasırlarının ve Walter Scott karilerinin (okuyucu) tarihi vekayie karşı gösterdikleri ibtila (tutku) derecesindeki alakadır. On dokuzuncu asır tarih asrı olacaktı.

“Romantik devrin orijinal evsafından beri olan bu tarih ibtilâsı, temmuz monarşisi zamanında da devam etti. Louis Philippe’nin nazırları tarih tedrisatını edebiyat fakültelerinde, kolejlerde ve ibtidaî darulmualliminlerde (ilk öğretmen okullarında) usulü dairesinde ve sebatlık teşkil etmek himmetini gösterdiler. İlk mekteplere gelince onlarda tarih, tedrisi mecburi mevaddan olmamakla beraber, en yaşlı talebelere tarihin anasını (unsurlar) öğretmek için muallimlere emir verildi.

“İkinci imparatorluğun ilk senelerinde Fortoul’un maarif nezareti esnasında oldukça ihmal edilen tarih, Duruy maarif nazırı olunca yine rağbet kesb etti. Duruy o

makama geçmeden evvel otuz sene muallimlik etmiş, “Roma Tarihi”nin ilk ciltlerinden maada vazih ve canlı tarih manüelleri de yazmıştı. Tarih için büyük bir heyecan hissediyordu. Ona çok hizmet etti. Tarih tedrisatı hakkında o zamanlar için yeni olan fikirleri vardı ve onları söyledi. Onun indinde tarih herkese kendi milletinin ve cinsinin mazisini tanıtmaya sevk eden meşru insiyakı (sevk) tatmin eden bir vasita, bir ahlak mektebi olmakla kalmıyordu. Bir demokraside bilhassa haizi kıymet olan vatanperlik hissini ve akl-ı siyasinin terbiyesi için bir usul idi. Duruy’un tarihi, hanedana karşı sadakat hissini tehyiç (heyecanlandırma) edecek bir vasita diye göstermesi bilhassa şayan-ı dikkat ve takdirdir. Felsefe hakkında bir “asr-ı

(Sayfa 4)

hâzır tarihi” dersi ihdas etti. Bu derste 1879 (1789?) senesinden beri tahaddüs etmiş vakayi ve gelmiş insanlar öğretiliyordu. Duruy, o zamanlar için cüretkarane addedilecek bu ibdana (meydana getirme) fevkalade ehemmiyet veriyordu. İlk mektepte tarih tedrisatını mecburi kıldı. Üçüncü Napolyon’un hakiki bir demokrasi ve vatanperverlik hisleriyle mecbul (yaratılmış) olan nazırı Fransa mekteplerinin senelerce tarih-i mukaddesi ezberlemektense kendi babalarının ve memleketlerinin hayatını öğrenmeleri lazım geldiğine kâni idi”.

Bundan sonra Mösyö Mitard, Duruy’un eserine Ernest Lavisse’nin devam etmiş olduğunu anlatıyor. Lavisse’nin indinde de Fransız ilk ve orta mekteplerinde bilhassa Fransa tarihi okutmak zaruri idi. Lavisse Almanları misal gösteriyordu. Filhakika Alman âlimlerinin indinde de tarihin çocuklarda vatanperverlik hissini takviye etmesi lazımdı; fakat Lavisse çocuklara Fransa tarihinin tahrik edilmeden öğretilmesini, tarihin onlarda milli izzet-i nefsi tehyice ve ecnebiye karşı kini tevlide (sebeplendirme, doğurma) alet edilmemesini de istiyordu.

On dokuzuncu asrın sonlarına doğru, tarih tedrisatını doğrudan doğruya hiss-i millinin tenmiyesine (büyütme) tevcih etmek fikri şiddetini kaybetti. 1905 senesinde Lil şehrinde in’ikâd (gerçekleşme) eden 4. Amicales Kongresi şu kararı ittihaz (kabul) etti: “Kongre, tarih tedrisatının ilmi bir mahiyeti muhafaza etmesi lazım geldiğini, yani onun ictimai bir mefkûre inşasına ve hissiyatın terbiyesine alet edilmemesine karar vermiştir”.

O zamanlar Mösyö Seignobos da Lavisse’ninkinden farklı bir tez müdafaa ediyordu. Mösyö Seignobos tarih tedrisatında bilhassa cemiyetlerin tahavvülatına

(değişim) ehemmiyet vererek talebeyi siyasi hayata hazırlamak lazım geldiğini söylüyordu. Mösyö Mitard, Mösyö Seignobos'un fikirlerini hulasa ettikten sonra diyor ki:

“Tarihten ve bilhassa azmine-i muahhire, asr-ı hazır tarihinden alınacak bu siyasi terbiye ise, bu günkü Fransa gibi bir demokrasinin vatandaşlarına elzemdir”.

Mösyö Mitard, bu tarihin bu suretle tedris edilmesi gençlerde makul bir vatanperverlik hissi uyandırmış olduğunu ve harb-i umumide Fransa'nın galebe çalmasına hizmet ettiğini söylüyor; fakat bilahare tarih tedrisatının “yeni mefkûreye, yani Cemiyeti Akvam mefkûresine

(Sayfa 5)

göre tadili için bir cereyan hasıl olduğunu kaydettikten sonra makalesinin ikinci kısmına geçiyor”. “Tarih ve Milli Terbiye” unvanını taşıyan bu kısmı aynen tercüme ediyoruz.

Yüksek Tedrisatta Tarih

Yüksek tarih tedrisatının vazife ve ruhu, münakaşaya meydan vermiyor. Darülfünunlarımızdaki müderrisler talebenin ilmi mahiyette orijinal taharriyatta bulunmak kabiliyetini ihraz (kazanma) etmelerine ve tarihin bütün büyük meseleleri hakkında yapılan tedkikatın umumi neticelerini öğrenmelerine gayret ediyorlar. Darülfünun müderrisleri ile talebesinin sadece hakikati taharri ve arz etmeleri sadece hakikat taharri üzerine müstenid (dayanan) olan Fransız tarih ilminin ananelerine nigahban (gözcü) olmaları lazım geldiği kabul olunmuştur. Fustel de Coulanges, Alman âlimlerinin tarihi vatanperverlik hissini terbiyesi hususunda kullanmak fikirlerinden bahsederken demiştir ki: “Vatanperverlik bir fazilettir, tarih bir ilim; onları bir biriyle karıştırmak doğru olmaz”. Fustel de Coulanges bu cümlesiyle Fransız tarih ilmini pekiyi ifade etmiştir.

Orta Mekteplerde Ve İlk Mekteplerde Tarih Tedrisatının Ananevi Gayeleri

Tarih tedrisatında orta mekteplerin ve ilk mekteplerin, edebiyat fakülteleri tarih şubelerinin gayesini, yani tarihi ilmi bir surette tedrisi istihdaf (hedef edinme) edemeyecekleri bedihidir (açık). Çocuklara intikad (eleştiri) tarihi esaslarını ne usulü dairesinde öğretmek ne de o esasları tatbik ettirmek mümkündür (ancak liselere ve muallim mekteplerine devam eden murahıklara intikadın ne olduğu hakkında – o da

sathi olarak - bir fikir vermek belki kabildir). Çocuklara, havsala-i idraklarının (kavrama kabiliyeti) pek tabii olarak dar bulunması dolayısıyla, ilmin bütün umumi neticeleri de öğretilemez. Bu neticeler arasında muhafazası münasip olan birkaç vakıyı nasıl intikad etmeli? Tabir-i ahirle, ilk ve orta mekteplerimizde tarih tedrisatının gayeleri ne olmalı?

Kolejlerimizde tarihi, edebiyat dersinin bir mütemmimi (tamamlayıcı) addetmek itiyadı (alışkanlık), hayli zamandan beri terk olundu. Tarihten güzel tarz hareket numuneleri, Rollin ve La Chalotais'nin yaptıkları gibi ahlak dersleri istemek fikrinden de sarf-ı nazar edilmiş

(Sayfa 6)

gibidir. Tarih dersinin terbiye-i ahlakiyeye hadim kılınabileceği tecrübe ile sabittir. Büyük insanların ef'al ve harekâtını hikâye ederken muallim, talebesine o insanların yüksek fezailini (üstün özellikler) taklid arzusunu ilham edebilir; tarihi eşhasın, vekayii, âdâtın kıymet-i ahlakiyesi hakkında hükümler verip mülahazalar (düşünceler) sard (nüfuz) ederek talebesinde, ahlak şuurunun teşekkülüne hizmet etmesi de kabildir. Tarih muallimini bir ahlakçı addeden akide, on dokuzuncu asır nihayetine kadar hükümran olmuştur. Mamafih bugün inhitat (çöküş) halindedir. Filhakika roman veya efsane, hatta gözlerimiz önünde cereyan eden hayat mürebbiye, tarihi şahsiyetlerin ekserisinden daha mükemmel ve daha asil numuneler irae (gösterme) ettirebilir. Diğer cihetten tarihin arz ettiği ef'al-ı beşeriye ve bunların tevlid ettiği neticeler, bizim adalet telakkimize pek uygun değildir. Tarih zorbalıklarla haydutluklarla doludur. Bundan başka ahlakçı müverrihin, tasvir ettiği eşhas ve hikâye ettiği ef'ali, tehzib-i ahlak (ahlaki temizlik) endişesiyle güzelleştirmesi ve onlarla hakikati tahrif etmesi pek kabildir. Rollin de böyle yapmıştır. Hem ahlak dersini vakayi-i tarihiye'nin hikâyesine mezc etmek, talebenin nazar-ı dikkatini o vekayiden uzaklaştırmak tehlikesini tevlid eder. Bunun içindir ki ahlakın, tarih derslerinden başka bir yerde tedrisini müreccah buluyoruz.

Tarih dersinin kıymet-i ahlakiyesi, Ernest Lavisse'nin söylediği gibi "hakikatin taharrisi olmasında", "hakikati bulmak için cehd etmesinde", "onu olduğu gibi söylemesinde, vakıaları ve akideleri "hakkaniyet-i mutlaka" ile arz eylemesindedir. Tarih dersi, bize takaddüm etmiş nesillere karşı medyun (borçlu) bulunduğumuz minnettarlığın bir ifadesi olduğu için bir kıymet-i ahlakiyeyi haizdir. Çocuğun üzerinde milletin de beşeriyetin de hakkı vardır. Tarihi öğrenmek çocuk için bir nevi edayı din

etmek ve bizi bu hale getirmiş olan uzak ve yakın cedlerimizi (atalarımızı) takdis eylemektir.

Tarih tedrisatını, malumat-ı medeniye derslerine bir bahane kılmak münasip midir? Mektep kitaplarımız, bilhassa ilk mektepler için yazılmış olanlar arasında müfrit bir cumhuriyetperverlik göstermek endişesiyle, 1789'dan evvelki Fransa'ya bühtan (iftira) eden ve ihtilal devrini coşkunklukla tasvir edenleri oldu. Belki el'ân (şu an) da vardır. Memleketimiz tarihini bunun aksi endişe ile arz edenler de bulundu. Bu, mektep tedrisatında zaruri olan bi taraflığı ihlal etmekten başka tarihi tahrif etmektir.

(Sayfa 7)

Tarihi "hakiki malumat-ı vataniye dersi" addetmenin başka bir şekli vardır: Hiçbir propaganda gayesi görülmeden tedris olunan tarih, bilhassa ezmine-i muahhare ve asr-ı hazır tarihi talebeye, siyasetin malumatı esasıyesi ile ünsiyet peyda ettirir ve onlara memleketlerinin hayat-ı umumiyesine iştirak arzusunu ilham eder. Mösyö Seignobos gibi biz de tarihin "müstakbel vatandaşların terbiye-i siyasiyesi hususunda" faydeli olmasını, o dersi demokratik tarz idareimizde lüzumlu kılan başlıca sebeplerden biri addediyoruz.

Tarihi bir de milliyet hislerinin tehyicine hadim kılmak usulü vardır ki bu bilhassa Almanya da tatbik olunmuştur: Beşeriyetin merkezi addolunan vatanın tarihi tebarüz ettirilir ve cihan tarihi, Lavissey'nin söylediği gibi, bunun bir "imtidadı" (uzantı) gibi gösterilir. Milleti tebcil gayesine daha kolaylıkla ve daha emniyetli bir surette isal (ulaştırma) ettiği takdirde, hakikati tahrifte meşru addolunur. Ernest Lavissey Fransa da tanınmasına hizmet ettiği bu usulün muhtemel mübalağa ve tehlikelerini de, yukarıda söylediğimiz gibi, ihbar etmeyi asla unutmadı. Bunlar onu, mevcudiyetini idame ettirmek isteyen bir millet için zaruri olan terbiye-i vataniyeye mektebin lakayt kalamayacağını ve vatani bilhassa bir mevcud tarihi olduğundan bu terbiyenin milli tarihinin tedkikinden istintac (sonuç çıkarma) edilmesi lazım geldiğini birer mütearife olarak kabulden men etmiyordu. Onun gibi ve ilk mektepler müfredat programına mütedair 1923 tarihli talimatın muharriri gibi biz de tarihimiz merdane tedkik edilince, vatan hissini takviye, vatan fikrini tenvir (aydınlatma) edeceğine kaniyiz. Tarih dersi çocuğu veya murahıkı, kendi ferdini millete rabt (bağlama) eden kaydları daha vazıh (açık) bir surette anlamağa alıştıtırır ve ona "asırlardan beri Fransa toprağında üzerinde yaşayan" insanların "müşterek ve maşeri (ortak) eseri" olan Fransa'ya karşı daha

kuvvetli bir muhabbet telkin eder. Burada mevzu bahis olan müteyakkız ve esaslı bir vatanperlik, Ernest Lavisse'nin tabiri vecihle "hakiki vatanperverlik" dir. Bundan ne ecnebiye karşı körü körüne kin beslemek vardır ne de maziden kalan bütün milli ananelere karşı mutlak ve sarahatsız bir hürmet.

Tarih Tedrisatında "Yeni İdeal"

Bu suretle yapılıncı tarih tedrisatı mekteplerimizde ve liselerimizde ferdlerinin ekserisi iyi birer vatandaş ve iyi birer Fransız olan nesiller yetiştirilmesine hadim oldu. Bu gün tarihe

(Sayfa 8)

başka bir vazife verilmesi teklif olunuyor. Bu teklif, Lion Kongresi'nde kabul edilen ruznamede (günlük/gündem) ifade olunmuştur. O karar manası tağyir (değişme) edilmeden, şu suretle hulasa edilebilir: Tarih tedrisatı "beşeriyetin terakkiye ve adalete doğru tekâmül ettiğini göstermeye çalışacak", "tarih medeniyetin ilk sınıfta say'ın (emek) ve işçilerin tarihini koyacak", "sebat ve cesaretle sulhperver olacak... Çocuğu; geniş, beynelmilel (uluslararası) bir cemiyete hazırlayacak".

Bu düsturlarda ve onları ilham eden hislerdeki civanmertliği hiçte inkâr etmiyoruz; ancak şunu da söylememiz lazım ki o düsturların ekserisi bizi tamamıyla tatmin edemiyor ve ciddi itirazlara meydan verebilecek kabiliyette gözüküyor.

Bugün birçok kimselerde terakkiyi, beşeriyetinin inkişafının tabii ve önüne geçilmez bir kanunu gibi telakkiye kuvvetli bir meyil var ki bu da şüphesiz uluma ve tatbikatına medyun olduğumuz terakkiyattan neşet ediyor. Hâlbuki beşeri cemiyetlerin tedkiki bize gösteriyor ki terakki fikri bu suretle anlaşılınca cidden ilmi bir mefhum değil, felsefi bir görüşü, beşer mukadderatının nikbini (iyimser) ile tefsiri oluyor. Filvaki mazide müessesat ve adat, terakki ile hiç de müterafık (birarada) olmadan, istihale (başkalaşma), tahavvül (değişme) ve tenevvü (çeşitlenme) etmiştir. Mazi medeniyet hususatında, o da pek yakın zamanlara ait olmak üzere, terakki olduğu muhakkak ise de efrad kitlesinde ahlaki bir terakki olduğunu isbat müşkildir. Cemiyet-i beşeriyede, yani gerek beynelmilel münasebatta, gerek bir devletin efradı arasında münasebatta, manen yüksek her insanın ruhunda mevcut bulunan adalet idealinin tahakkuk emrini ehemmiyetli bir surette ilerletmiş olmamızı ispat da yine o derece müşkildir. O halde çocuklar önünde mazinin hadisat-ı beşeriyesini "terakkiye ve adalete doğru tekamül"

nokta-i nazarından hikaye etmek, bizce doğruluğu pek gayrı vazih olan bir telakkiyi kabul etmektir.

Bugünkü Fransızların çoğunun ecdadı amele veya çiftçidir. Onların tarihi de eski işçilerin müşterek vasi gayretinin tasvirine irca edilse de dahi, evlatları indinde yine mukaddestir. Mamafih memleketimizin mazisinde yalnız bu makule vekayi ve eşhası nazar-ı itibara alarak diğerlerini ihmal etmek, tarihin mufassal şeniyetini (gerçeklik) çocuğa cidden yani na tamam bir surette arz etmek olmaz mı?

Harpler tarihine karşı medeniyet tarihini öne sürmek bu gün moda olmuştur. Ve bize öyle geliyor ki Lion Kongresi de ikincisine karşı birincisinden çok fazla müsait bir karar ittihaz

(Sayfa 9)

etmiştir. Askeri sahaya ait vekayie (olay), eski tarih tedrisatında işgal etmiş oldukları haddi müteceviz mevkiin yine iadesinden ictinab (çekinme) edilmesi lazım geldiğine biz de kaniyiz; fakat bu, onların tedrisattan hemen hemen kaldırılması münasib olacağını söylemek değildir. Onlar beşeriyetin mazisinde başlıca denebilecek kadar mühim bir rol oynamışlardır. Bundan başka harpler tarihini öğrenmek, en genç çocuklara bile, bir milletin ne olduğunu hissettirebilir ve bilnetice (sonuç olarak), bin seneden beri Avrupa'da teşekkül etmiş bulunan hayat-ı esasiyenin esas fikrini onlar için anlaşılır bir hale koyabilir. Hem hakikate sadık kalmak endişesiyle öğrenilince, harb vakayiiine ait malumat talebeye hiçte çarpışmak arzusunu vermez.

Avrupa milletleri çocuklarına tüyler ürperten mezarlar kazmış olan harb ilahının artık kan ateşini teskin etmiş olmasını bütün kalbimizle temenni ediyoruz. Çocuklarda sulh arzusunu takviye için onlara cemiyet-i akvamın menşelerini ve inkişafını, ruhunu ve vazifesini hikâye ve izah etmeyi, dünya milletlerini birbirine birleştiren ve günden güne sıklaşan iktisadi ve manevi tesanütü anlatmayı zaruri addediyoruz. Fakat bu esası kabul ettikten sonra tarih tedrisatında sulhperverlik cereyanını azam doğru olmadığı kanaatindeyiz. Kararlarını kendinden zayıf milletlere kabul ettirmek için hükme müracaattansa kuvvetten istifadeyi tercih eden emperyalist devletler dünyada el'an mevcuttur. Yine biliyoruz ki Almanya'da, harpten evvel olduğu gibi bu gün de, ilk mektepte olduğu gibi Gimnazyum'da da tarih, Weimar Kanun-u Esasisi'nin meşhur bir maddesine rağmen tarafgirane (taraf tutarak) tedris olunuyor ve hiss-i milliyi tehyice alet ediliyor. Panze-manizm havariyununun, bundan birkaç sene evveline gelinceye

kadar Fransa'yı milletler meyanından kaldırmayı arzu etmiş bulduklarını da mensup bulunduğumuz nesil unutamaz. Bu şerait dahilinde sadece kozmopolitizm ve milletlerin birbirleriyle barışması gayelerini gütmek için mekteplerimizde vatan his ve fikrinin tenmiyesi sistematik bir surette ihmal edilerek Fransız milletini manen silahsız bırakmak bir tehlike olmaz mı? Zaten bu da tarihi, gayesi ne kadar asil olursa olsun yine propagandaya alet etmek ve binaenaleyh hakikati tahrif etmek değil midir?

İlk Mektepte Fransa Tarihi

Lion Kongresi'ne iştirak edenler ittihaz ettikleri kararda, Fransa tarihinin mekteplerde

(Sayfa 10)

sadece medeniyet tarihinde bir mevki olması itibariyle tedris edilmesini açıkça söylemiyorlarsa da kararın tahririnde kullanılan lisanla ima ediyorlar. Hâlbuki Fransa tarihi, ilk mektep programlarının en esaslı kısmını teşkil etmektedir. Bu da bize bir kısmı menafi-i milliye, bazıları da terbiye sahasına ait olan bir takım sebepler dolayısıyla mutedil ve meşru gözüküyor.

Bu gün, her devletin mekteplerinin nazarı dikkatine bilhassa kendi tarihini arz etmesini maarifin esasat-ı müdebbiresinden beri olarak kabul etmeyen teşkilata malik hiçbir millet yoktur. Hem bu prensip bazı milletler tarafından şiddetli bir surette tatbik olunuyor. Mesela Amerika'nın genç milletlerinde tarih tedrisatı, yeni milli şuurların tekevvünü (şekillenme) için bir gaye addolunuyor. Merkezi Avrupa'da merkezi müstevli (istilacı) imparatorlukların boyunduruğundan daha pek yakın zamanlarda kurtulmuş olan bazı milletlerde de tarih tedrisatı, evvelce bâ'su bâ'delmevtin (öldükten sonra tekrar dirilmek) olduğu gibi şimdi de milli inkişafın başlıca vasıtalarından biridir. Tarih dersinden terbiye-i vataniye hususunda istifade nazariyesini Fransa'da evvela Ernest Lavissee kemal-i belağatla müdafaa etti ve ondan sonra da kabulü meşru ve zaruri görüldü. Bugünkü Avrupa'da, yani kurun-ı vustanın nihayetinden beri Fransız milleti gerek tarih gerek tabiat tarafından metin bir sûri kurulmuş bir heyet arz ediyor. Onun teşekkül ettiği coğrafi çerçeve öyle ahenktar bir manzara teşkil ediyordu ki mütemadi hicretin ve bahri "kolonizasyonlar neticesinde memleketimize gelmiş olan muhtelif ırktan milletleri birbiriyle mezc olmağa davet etti. Kadim Capestian Krallığı etrafında teşekkül eden Fransız vahdeti de federasyon bayramı la Fete de la Fedelerasyon günü milletin heyet mecmuası tarafından bir büyük heyecan ve uhuvvet coşkunuğuyla kabul

ve tasdik olundu. Bizim bugünkü Fransızların, başlıca vazifemiz tarihimizin şeref ve sefalet günlerini anlatarak, birçok buhranlar arasında hakikaten gayrı kabil inkısam olduğunu ispat etmiş, yedi sekiz asırdan beri cihana o kadar meşhur fikir ve fiil kahramanları, hakikate ve adalete hadim o kadar generaller yetiştirmiş olan milli bir cemaat fikrini çocuklarımızın kalbinde yaşatmak değil midir?

Milli tarihimizin tedrisi bizim için yalnız terbiye-i vataniyenin değil, temsil esasına müstenid ve layık bir demokrasinin müstakbel vatandaşları için zaruri olan terbiye-i siyasiye'nin de esasıdır. Bugünkü talebemiz istikbalde hayat-ı umumiyeye bir Fransız vatandaşı olarak iştirak

(Sayfa 11)

edeceklerdir. Onları en ziyade alakadar eden, onlarca anlaşılması en ziyade lazım olan cemiyet de yaşadıkları cemiyettir. Bu günkü Fransa'dır. Fransa da hem eski menşeleri, hem de yeni tarihi bilinmezse iyice anlaşılabilir.

Bugün Fransa'da yerleşmeye gelen ecnebinin adedi gitgide artıyor. Mekteb bu yeni gelenlerin çocuklarını, mümkün olduğu kadar Fransızlaştırmaya çalışmalıdır. Onları hayat-ı milliyemize ithal için de lisanımızı öğrettikten sonra onları tarihimize de aşına kılmaktan daha iyi bir çare var mıdır? Bu noktayı teemmül edelim bu Cemahir-i Müttehide-i Amerika'yı (Amerika Birleşik Devletleri) taklid edelim. Orada birçok senelerden beri tarih, tedrisatına muhtelif yerlerden gelmiş muhacirlerin bugün milletin ekseriyetini teşkil eden ahfadına (torunlarına) Amerikan vatanperverliğini ilham için en müsmir çare diye bakılıyor.

Diğer cihetten Fransız, bir nevi müşahhas ibtidai ictimaiyat tedrisatı nokta-i nazarından bakılınca da zengin bir cevher arz etmektedir. Filhakika onda hayat-ı siyasiyenin hadisat-ı umumiyesini, ictimai vakıaların ve inkılabatın başlıca enmüzecelelerini (örneklerini) bir çocuğa bile anlatmaya muktedir tarihi misaller çoktur. Bundan başka memleketimiz, iki bin seneden beri gerek siyasi vakayı, harpler ve ihtilaller, gerek ulumun ve medeniyetin inkişafı mevzu bahis olsun Avrupa'nın ve cihanın hayat-ı umumiyesine pek haklı bir surette karışmıştır. Beşeriyet tekâmülünde başlıca rollerden birini ifa etmiştir ki bu da onun tarihini fevkalade müfid (faydalı) kılar.

Nihayet genç Fransızlar bu tarihi, diğer tarihlerden daha iyi anlarlar. Zira mazinin eserleri ve bakayası, abideler, lisan, müessesât, itikâdât, âdât bugünkü Fransa'da el'an pek çoktur. Mesela şehirlerimizde ve köylerimizde bulunan abidelerin, müzelerimizde

muhafaza olunmuş eski eşyanın manzarasında Murahıklarında ve hatta çocukta eski zamanın hayatı için nasıl bir his, nasıl bir tecessüs tevlfid ettiklerini bittecrübe biliyoruz. Michelet'in Fransız âbidâtı müzesini ziyaretlerini hatırlayarak "tarih aşkı kıvılcımı, eski hatıralara karşı alaka, edvarı seyr arzuyu mübhem (belirsiz)" dediği şeyi genç ruhlarda uyandırmak için, onlara mazinin abidelerini ve bekayasını doğrudan doğruya göstermekten daha iyi bir çare yoktur mahalli arkeoloji ve tarih menâbii (kaynak) sayesinde Fransız tarihi çocuklarımızın zihnine en kolayca, en tabii bir surette nakşolan tarihtir.

(Sayfa 12)

Tarih tedrisatı yeni nesillere milletin tasvirini ve beşeriyetin tasvirini arz ediyor; bu tasvirlerin, fikr-i beşerin maziye ait şeylerle iştigal ettiği zaman hakikati anlayabileceği derecede doğru olmasına gayret ediyor. Tarih tedrisatı yeni nesilde bu günkü Fransızları birbirlerine ve eski Fransızlara rabt eden sıkı tesanüdü, onları bütün insanlara rabt eden daha geniş tesanüdü anlatıyor. Onlarda hem vatan muhabbeti, hem de beşeriyet muhabbeti takviye ediyor. Bu iki muhabbetin birbirleriyle imtizacı da pekala kabildir.

Tarih tedrisatı yeni nesilleri, memleketlerinin ve cihanın hayat-ı umumiyesiyle alakadar olmaya ve o hayata iştirake muktedir kılar.

On dördüncü Louis zamanında gerek umumi, gerek milli tarih hemen hemen yalnız kralın oğullarına öğretilirdi. Bu gün burjuva çocukları da amele çocukları da Fransa köylüsü çocukları da hep birer kral oğludur. Onlar demokratik bir milletin evlatları oldukları için bir gün vatanın menafii ve mukadderatı, beşeriyet menafii ve mukadderatının da bir kısmı onların eline düşecektir. Onların bugün tarihi öğrenmeleri bilahare milli mirasın ve beşeri ananenin sahibvukuf (bilgi sahibi) varisleri ve muhafızları olup babalarından kendilerine ve kendilerinden de evlatlarına intikal edecek vazifeyi layıkı veçhile ifa edebilmeleri içindir.

Hülasa ve tercüme eden: Nurullah ATA (ATAÇ)

تاریخ تدریساتک وظیفه سی

قلمبانیسو ایسه سی (نانت) تاریخ معلمی موسیوم . میثار ، l'Enseignement Public
M. Mitard مجموعت سنک تشرین نانی ۱۹۲۷ تاریخلی نجه سنده ؤ تاریخ تدریساتک
وظیفه سی ؤ عنوانیه تشر ایندیکی بر مقاله ده ، هر مملکتک ایلك و اورتا مکتبلرنده بالخاصه
کندی تاریخه اهمیت و برمیسی دعواتی مدافعه ایدیور .

موسیو میثار مقاله سنک دیباچه سنده ؤ تاریخک وظیفه سی ؤ مسئله سنک سنلردن بری
مناقشه ایلدیکی حالده هنوز بر نتیجه به اصل اولمش کورونمهدیکنی قیدایدیور که :

« مناقشه داها دوام ایده جکدر ، چونکه اورناده موضوع بحث اولان معضل و مشکلی
دعوا بالکتر مکتب تشکیلاتی ، جوجوق و مراقفی روحیاتی ، تاریخک عمومی تفسیری
مشکلرینه دکل ، سیاسی ، دینی و اجتماعی قناعتلرده نمان ایدیور .

« مع مافیبه بر تاریخ عقلی ؤ تاریخ اوقونق نه به ازار ! » مسئله سی دوشونمکتکلی
سرف نظر ایده مز ؛ زیرا عهدده سنده بولنان درسه ویره جکی استقامت ، بوسواله وریله جک
جوابه باغیتدر . بوقادر مناقشهلری موجب اولان بویله بر موضوع حقتده معقول بر
قناعت ایدیجک ایچون نه باجمالی ؟ »

موسیو میثار بولک ایچون مکتب پروغراملرینه تاریخ درسنک نه زمان و نه ایچون
ادخال ایلدیکنی آراشد بر مائک اک ایی جلزلردن بری اولدیقنی سؤیلدیور :

« اوندن صنوکره ، دیور ، تاریخ تدریساته تعیین ایلمش غایبلردن هانگیلرینک ،
آرقق همان همان بوشبوتون ترک اولمش نظیرک تقابلی ؤ هانگیلرینک نه اولدیقنی بللی
اولیان بر استقبال حقتده جرأتکارانه ایلری سؤرولمش فکرلر ، هانگیلرینک کرک ملی
حیاتک بوکوتکی شرائطه ، کرک بوکوتکی فکر قائمده مطالباتنه اولشون غایبلر اولدیقنی
تعیین ایلدیلدیور . »

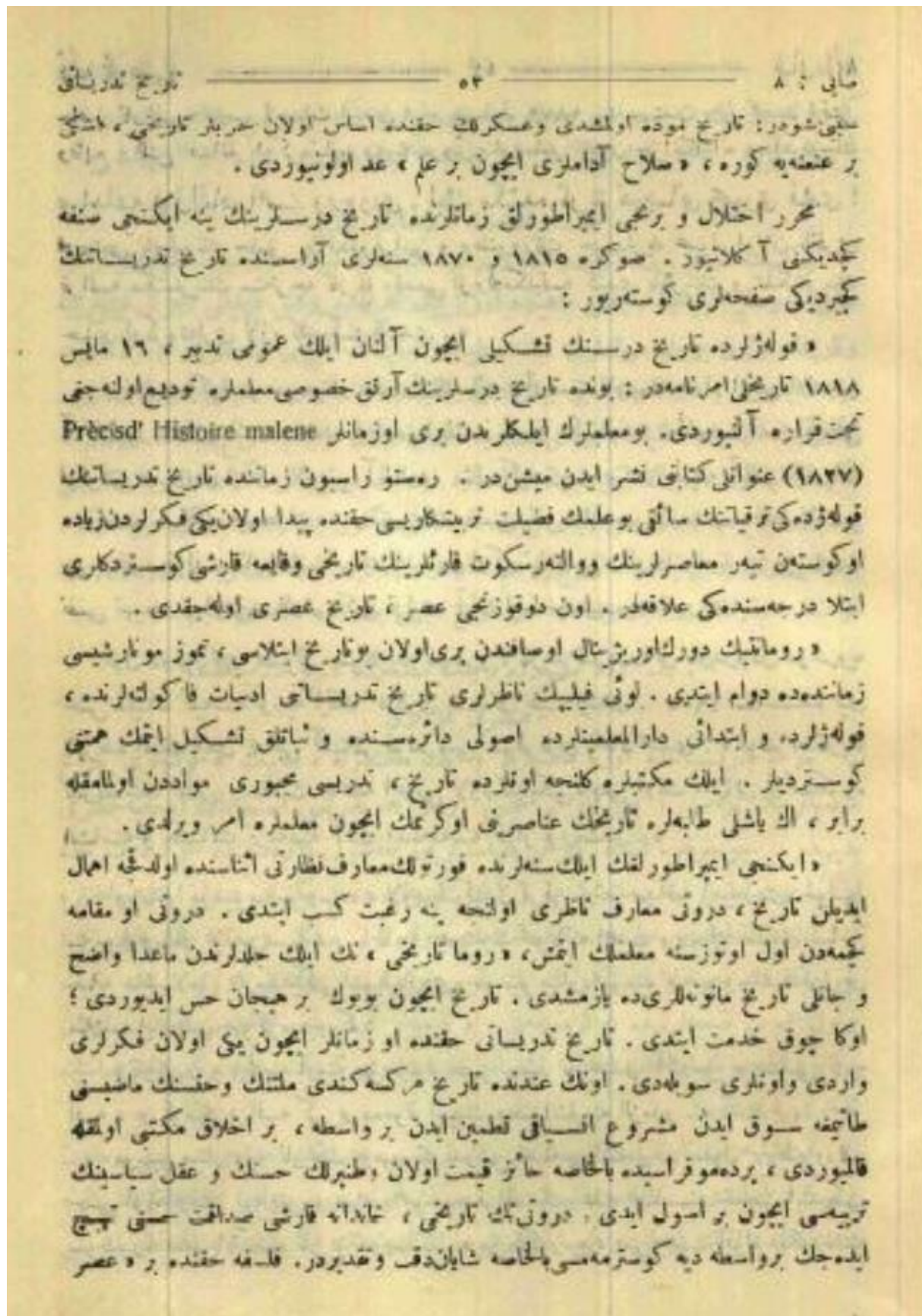
موسیو میثار بوندن صنوکره مقاله سنک ایکی قسته آیدیلدیور . بوندن ؤ فراتر مکتبلرنده

تريه مجموعهسى ۵۷ مابى : ۸
تارىخ (۱۷ نجي عصر دن بو كونه قدار) ، عنوانى طاشيك برنجيىسنده فرانسىز تارىخ
تدريساتىك كچره بىكى صفحه لرى آكلانپور . تدقيقاته اون يدنجى و اون سگىز نجي عصر لردن
باشليور و اون دور دنجى لوئينت سلطنتك نهايته قدار مکتب لردن بالکيز ، اسكى ادبى
اثر لرك آكلانپور سىنه يازدیم لىنسىن ده قردن اولى تارىخى او قوتلادىنى سويله دکن
سوكره دورگه :

« اون بشنجى لوئينت سلطنتك بدايتنده رولان Rollin ، قرون قدیمه مورخ لردن ده سبق
سبق اسادف ايدىلن بر آرزون احيا ايتدى . و قوله ژلردن رولان اولى تارىختك وظيفه سنى
كتيبلىدى ؛ تارىخ آزلق ساده حه اسكى ازلرى ايضاح ايله قلمبور ، تيت ليوده و پلوتارماده
اولمى كى ، بر مدنى قهرمانلىق و اصالت روحيه مكشى قلمبور . فرانسه تارىخنه كلنجه
رولان اونكده « بويوك نصيب نمونلرى و برچوق كوزل فعال ، عرض ايتدىكى قبول
اجمكه برار » سفارده اونى تدريس ايجون وقت بولانك قابيل اولمى جفنى ، طن ايدپور .

« قوله ژلردن تدريس ازلن ان ازمته مؤخره تارىخى ايسه برنسلر و منسوب اولدىنى
چالغىر دولابىسيه بر كون دولك بويوك متصليته كچمى محمل بولان كنجلر ايجون
ضرورى عداولونپور . بوسونيه و رولانه كوره تارىخ حكمدار ايجون هم اخلاق ، هم ده
سياست درسيده ؛ تارىخ بر اخلاق درسيده ، چونكه حكمداره ده اكنج باشنده ، بالآخره
اطرافى جورجهك مدهاينر آراستده يك مشكلاته دوياچنى حقيقتك و عدالتك سنى
اوكره تير ؛ بر سياست درسيده ، چونكه اوگا دولتر مقدرانك اسناد ايتدىكى اساسانى
و دولابىسيه تبعه نك سعادتته مشرر صورتده چالشمى اوكره تير . تارىخى بويوك حكمدار لرك
و دولت آداملرىك تريه سى ايجون برواسطه تلقى ايتك قرون اولادن قله برعنه ايدى ،
بوتلقى بالخاصه ، وقايعك و اونلرك سببلرىك تحليكه چالشان دوغرو ، بى طرف تارىخى
رجل سياسى ايجون لك اى مکتب عد ايدن بوياب اقدام ايتمىدر . »

« موسيو ميتار اون سگىز نجي عصر ك نصفدن سوكره ، قوله ژلردن تارىختك و بالخاصه
فرانسه تارىختك لزومى حقنده يكي بر قعقه نظر ميدانه چيقدىنى ، بونى اولاد دالامبىرك
آيسيلوپه ديدن ؛ بالآخره لاشاروته ايله رئيس رولانك بللامتوده مداخله ايتدىكى
و اون آكئنى لوئينت سلطنتك ايتك سفارنده كوچوك اسانه منسوب جوجوقلره ،
كندلرى عسكرك مسلكنه احضار ايجون ، تارىخ او قوتلادىنى سويلور و دورگه :
« بر مؤسس لردن (اون ايكى ولايت قوله ژلرى) تارىخه بويوك بر بر ورلدسه بونك

تربیه عمومی

حاضر تاریخی، درسی احداث ایندی؛ و در سیه ۱۸۷۹ سنه سیندن بری تجدید ایش واقع و کتس اساتیر اوکره تیپوردی؛ درونی، اوزمانیر ایچون چر آتکارانه عدایده ییک پو ایداعه فوق العاده اهمیت و پروردی. ایلیک مکتبه تاریخ تدریساتی محوری قیلدی؛ اوچنچی ناپولیونک حقیقی بر ده موقراسی و وطنپرورلک حیللرله محبول اولان ناطری فرانسه مکتبیرینک سترجه تاریخ مقدسی ازرله مکدله کندی باپلرینک و مملکتیرینک حیاتی اوکره نعلری لازم کلدیکنه قالدی .

بوندن سوکرا موسیو میتار، درونی تک اثرینه ارنست لایویک دوام ایش اولدیفنی آکلانپور. لایویک عندندده فرانسیز ایلیک و اورنا مکتبیرلنده بالخاصه فرانسه تاریخی اوقوتغوز ضروری ایدی. لایویس آلمانلری مثال کوسترپوردی؛ فی الحقیقه آلمان عالمیرینک عندندده تاریخیک چوجوقلرده وطنپرورلک حسنی تقویه ایشی لازمدی. فقط لایویس چوجوقلره فرانسه تاریخیک نجریک ایدله دن اوکره نیلمه سنی، تاریخیک اونلرده ملی عزت نفسی نهیجه و اجنبییه قارشو کینی تولید آت ایدله موسیو ده ایستپوردی .

اون دو قوزنچی عصرک سوکرینه دوعرو، تاریخ تدریساتی دوعرو دن دوعرویه حسن ملینک تمیسه توجیه ایشک فکری شدتی غیب ایندی. ۱۹۰۵ سنه سنده لیل شهرنده انعقاد ایدن ۴ نجی آمینالر قونفره سی شوقراری نجاز ایندی؛ «قولغره، تاریخ تدریساتک علمی بر ماهیت محافظه ایشی لازم کلدیکنی، یعنی اونک ایشی بر مفکوره انشاسنه و حیاتیک تربیه آت ایدله مهنه قرار و برمندر .»

اورمانلر موسیو سنیو بوسده، لایویک کندن فرقی برنهز مدافعه ایدپوردی؛ موسیو سنیو بوس تاریخ تدریساتنده بالخاصه حیاتیک تحولاته اهمیت و بره رک طلبه یی سیاسی حیاه حاضر لامق لازم کلدیکنی سولپوردی. موسیو میتار، موسیو سنیو بوسک فکرلری خلاصه ایتدکن سوکره دورکه :

«تاریخندن و بالخاصه ازمته مؤخره، عصر حاضر تاریخندن آتیه حق بو سیاسی تربیه ایشه، بو کونکی فرانسه کی بر ده موقراسینک وطنداشیریه الزمدر .»

موسیو میتار، بو تاریخک بوسورتله تدریس ایدله سی کتجلرده معقول بروطنپرورلک حسنی اوباندرمش اولدیفنی و حرب عمومیده فرانسه تک غلبه چالاسنه خدمت ایندیکنی سولپور. فقط بالآخره تاریخ تدریساتک «ییک مفکوره یه، یعنی جمیت اقوام مفکوره یه

صافی : ۱ ————— ۵۵ ————— تاریخ تدریساتی
کوره تمذیلی ایچون بر جریان حاصل اولدینی قید ایندکدن سوکرم مقاله سنک اینجی
قسیه کیور . « تاریخ و ملی تربیه ، عنوانی طاشیان یوقیمی عیناً ترجمه ایدوروز .

۱ — یوکسک تدریساتده تاریخ

یوکسک تاریخ تدریساتک وظیفه و روحی ، مناقیسه میدان ویرمیور . دارالفنونلرمز .
دهکی مدرسلی طلبه ناک ، علمی ماهیتده اوریزینال تخریاتده بولنق قابلیتی احراز ایچهلرینه
وتاریختک بوتون بویوک میشلرلی حقدده پاییلان تدقیقاتک عمومی نتیجهلری اوکره نعلرینه
غیرت ایدوروز . دارالفنون مدرسری ایله طلبه سنک ساده حقیقی تخری و عرض
ایچهلری ، سادوچه حقیقت تخریسی اوزرینه مستقداولان فرانسز تاریخ علمنک عنعنهلرینه
نکهبان اولملری لازم کلدیکی قبول اولنشد . فوستل دو قولانز ، آلمان طلبه سنک تاریخی
وطنپرورلک سنک تربیسی خصوصینده قولاننق فکرلریندن بحث ایدرکن دیمشدرکه :
« وطنپرورلک بر فیئتدر ، تاریخ بر علم ؛ اولری بر بریله قاریشدرمق دوشرو اولماز . »
فوستل دو قولانز بو جلاسیله فرانسز تاریخ علمنی بک این افایده ایچشدی .

۲ . — اورتا مکتبده و ایلك مکتبده تاریخ تدریساتک

عنصری قایری

تاریخ تدریساتده اورتا مکتبک و ایلك مکتبک ، ادبیات کا کولتهلری تاریخ
شعبهلرینک قایمسی ، یعنی تاریخی علمی بر صورتده تدریسی استهداف ایده میجکلری
بدییدر . چوققره انتقاد تاریخی اساسلری ناصولی دائره سنده اوکره تمک نده
او اساسلری تطبیق ایندیرمک نمکندر (آنجق لیسله و معلم مکتبلرینه دوام ایدن مراهلقره
انتقادک نه اولدینی حقدده — اوده سطحی اولهرق — بر فکر ویرمک بلکه قابلدیر) ؛
چوققره ، حوصله ادراکلرینک بک طیبی اولهرق دار بولناسی دولایسیله ، علمک
بوتون عمومی نتیجهلریده اوکره تیله مز . بو نتیجهلر آراسنده محافظه سی مناسب اولان
برقچ واقعه نی ناصل انتخاب ایچملی؟ تیسر آخرله ، ایلك واورتا مکتبلرمزده تاریخ تدریساتک
قایملری نه اولمالی ؟

قوله زلمزده تاریخی ، ادبیات درسک برتممی عد ایتمک اعتیادی ، خیلی زماندن
بری ترک اولندی . تاریخدن کوزل طرز حرکت نمونهلری ، رولن Rollin و لاشالوته
La chalois تک یابدقتری کی اخلاق درسری ایستممک فکرینده صرف نظر ایدلش

تربیه مجموعہ سی ۵۶ صافی : ۸

کبیر۔ تاریخ درسک تربیۃ اخلاقیمہ خادم قندہ بیہسی تجربہ ایلمہ ثابتند۔ بونک
السنلرک افعال و حرکاتی حکایہ ایدرکن معلم طلبہسنہ، او اسانلرک بونک قضائلی تقلید
آرزوسنی الہام ایلمہ بیلیر؛ تازیخی اشخاصک، وقایعک، عذاتک قیمت اخلاقیسی حقدہ
حکمر و بزوب ملاحظہلر سرد ایلمہرک طلبہسنده، اخلاق شعوریتک تشککہ خدمت
ایتمہسی دە قابلدز۔ تاریخ معلمنی براخلاقنی عد ایلمہ عقیدہ، اون دوقوزنجی عصر نہایتہ
قادر حکمران اولمشدر۔ مع مافیہ بونکون المحطاط حالندہدر۔ فی الحقیقہ رومان ویا افسانہ،
حتی کوزلر مز اولکندہ جریان ایلمہ حیات مرئیہ، تاریخی شخصیتلرک اکثرستند داہا
مکمل وداہا اصیل نمونہلر ارانہ ایلمہرہ بیلیر۔ دیگر جہندن تاریخک عرض ایلمہکی افعال
بشریہ و بونلرک تولید ایلمہکی نتیجہلر، بزم عدالت تلقیمزہ پک او یغون دکندر : تاریخ
زوربالقرلہ حیدودلقلرلہ دولودر، بوندن باشقہ اخلاقنی مورخک، تصویر ایلمہکی اشخاص
و حکایہ ایلمہکی افعالی، تہذیب اخلاق ایلمہسببہ کوزلشہ برہمہسی واونلرلہ حقیقی
تخریف ایتمہسی پک قابلدز؛ رولہندہ یولہ یامیشدر۔ ہم اخلاق درسنی وقایع تاریخیہک
حکایہسنہ مزج ایتمک، طلبہک نظر دقتنی او وقایعدن اوراقلاشدیرمق تہلکسنی تولید
ایدر۔ بونک ایچوندرکہ اخلاقک، تاریخ درسندن باشقہ برردہ تدریسی مرجح بولیورزہ
تاریخ درسک قیمت اخلاقیسی، ارنست لایویس E. Lavise ک سولہدیکی کی،
« حقیقتک تخریسی اولماستند»، « حقیقی بولق ایچون حیدایتمہسنده»، اون اولدنی کی
سولہمہسنده، واقعلری و عقیدہلری « حقایق مطلقہ» ایلمہ عرض ایلمہسندهدر۔ تاریخ
درسنی، بزم تقدم ایتمک لسلرہ فارشی مدیون بولند یغیز متدارلنک برافادہسی اولدنی
ایچون بر قیمت اخلاقیہی حائررد؛ جوجوغک اوررندہ ملتکدہ، بشریتکدہ حق واردد؛
تاریخی اوکرہتمک جوجوق ایچون بر نوع ادای دین ایتمک وری یوحالہ کتیرمش اولان
اوزاق ویا قبن حدلرمزی تقدیس ایلمہمکدر۔

تاریخ تدریساتی، معلومات مدنیہ درسارینہ بر بہاہ قلمق مناسبیدر؛ مکتب
کتابلرمز، بالخاصہ ایلمک مکتبیر ایچون یازلش اولانلر آراستند مفرط بر جمهوریت
پرورک کوسرتمک ایلمہسببہ، ۱۷۸۹ دن اولکی فرانسیہ بہتان ایلمہ و اختلال دورنی
جوشغونلقہ تصویر ایلمہلری اولدی، بلکہ آلانده و اردر؛ مملکتیز تاریخی بونک عکسی
ایلمہ ایلمہ عرض ایلمہلرہ بولندی۔ بو، مکتب تدریساتیہ ضروری اولان فی طرفلی
اختلال ایتمکدن باشقہ تاریخی تخریف ایتمکدر۔

سای: ۸
۵۷
تاریخ تدریس

تاریخی و حقیقی معلومات و طنبه درسی « عد ایتمک باشقه بر شکلی واردی : حریج
بر پروپاگاندا غایمی کوروله دن تدریس اولنال تاریخ، بالخاصه ازمنه مؤخره وعصر حاضر
تاریخی طلبه، سیاستک معلومات اساسیمی ایله انسیت پیدا ایندیور و اونلره مملکتلرینک
حیات عمومیته اشراك آرزوسنی الهام ایدر. موسیو سینیوس Seignobos کی بزده،
تاریخک « مستقیل و طنداشلرک تربیه سیاسی خصوصنده » فائدهلی اولماسنی ، اودرسی
دهموقراییک طرز اداره مزده لزومی قیلان باشلیجه حیلردن بری عد ایدیورز .
تاریخی برده ملیت حسلرینک نییجه خادم قیلمق اصولی واردرکه بوالخاصه آلمانیده
قطبیک اولمشدر : بشرینک مرکزی عد اولونان وطنک تاریخی تبارز ایندیوریلیر و جهان
تاریخی ، لاریسک سویله دییی کی ، بونک بر « امتدادی » کی کویسته ریلیر ؛ ملتی نجیل
غایمنه دها قولایلقه و دها امنیتلی بر صورتده ایصال ایندیکی تقدیرده، حقیقی تحریفجه
مشروع عد اولور. ارنست لاریس فرانسهده طانجامنه خدمت ایندیکی بواسولک محتمل
مبالغه و هاکلریده ، بوقاییده سویله یکنم کی ، احبار ایتمکی اصلا اونومادی . بونلر
اونی، موجودیتی ادامه ایندیرمک ایستین بر ملت ایچون ضروری اولان تربیه و طنبه
مکتبک لاقید قلمیه جغنی و وطنی بالخاصه بر موجود تاریخی اوله یفندن بو تربیه تک ملی
تاریخک تدقیقندن استنتاج ایدیلمسی لازم کلدیکنی بر منصرفه اولارقی قبولدن منع ایچوردی.
اونک کی وایک مکتبلر مفردات پروغرامنه متدائر ۱۹۲۳ تاریخی تعلیماتک محوری کی
بزده تاریخمز، مردانه تدقیق ایدیلمجه، وطن حسنی قویه وطن فکرنی تنور ایده جکنه
قالمز . تاریخ درسی چوجوغنی ویا مراهقی ، کندی فردینی ملته ربط ایدن قیدلری دها
واضح بر صورتده آکلامغه آلبشدریر و اوکا «عصرلردن بری فرانسه طورانغسه اوررنده
یاشایان « انسانلرک « مشترک و مشیری اثری « اولان فرانسهیه قارشی دها قوتلی برحبت
تلقین ایدر . بوراده موضوع بحث اولان متیقظ و اساسلی روطنیرنک ، انست لاریسک
تعیری وجهله « حقیقی و طنبورولک « در ؛ بوندن نه اجنبیه قارشی کور کورینه یکن
بسلمک واردر، نهده ماضیدن قالان بوتون ملی عنعنلره قارشی مطلق و صراحتسز بر حرمت.

۳ . — تاریخ تدریساشده « یکی ابره آل » .
بوسورتله پایلتمجه تاریخ تدریسائی مکتبلر مزده و لیسه لر مزده فردلرینک اکثریمی
ای برز و طنداش وای برز فرانسه اولان نسللر یقشدیرلمسه خادم اولدی . بوکون تاریخه

تربيه مجموعى ۵۸ ————— سالى : ۸

باشقى بروتيفه ورلمسى تكليف اولونيور ؟ بوتكليف ، ليون قونفرمىندە قبول ايدىلن
دوزنامىدە افادە اولمشدر . اوقرار معناسى لىير ايدىلدىن شوصورتىدە خلاصه اولنمىلدىر :
تارىخ تدرىساتى « بشريتك ترقى به وعدالتە دوغرو و تكامل ائدىكىنى كوسترمكە چالشيحق » ،
« تارىخ مدنيتك ايلك صنفده سعيك و ايشجىلرك تارىخى قوبه حق » ؛ « ثبات و جبارتە
صلح برور اولاجق ... جوجوشى كنىش ، بين الملل برجىته حاضر لايه حق » .

بودستورلردە واوللرى الهام ايدن حسلردە كى جوايمردلىكى هيجده انكار ائميورز .
آنجق شونىدە سولمىمىز لازم كە او دستورلرك اكثرىسى بى تاماميه تطين ايدىميور
وجدى اعتراضلر ميدان و بره بيه جك قابىلته كوزوكيور .

بوكون برچوق كيمىلردە ترقى بى ، بشريتك انكشافت طيبى و اوكنه كيمىلر رقاونى
كې تلىق قوتلى برمىل وار كە بود شهمىز علومه و اطينانته مديون اولدىمىز ترقىاندىن
نشأت ايدىيور . حال بو كە بشرى جمعيتلرك تديقنى بزه كوسه رىيور كە ترقى فكري بوصورتە
آكلاشىلنجه جدى علمى برمفهوم دكل ، فلسفى بر كوروش ، بشر مقدراتنك نيكيىنى ايله
تقىبرى اوليور . فى الواقع ماضيدە مؤسسات و عادات ، ترقى ايله هيجده مترافق اولمادى ،
استحاله ، تحول و تنوع ائمشدر . مادى مدنيت خصوصىتندە ، اوده يك ياقين زمانلرە
هائذ اولق اوزرە ، ترقى اولدىنى محقق ايسەدە افراد كتلاسىندە اخلاقى بر ترقى اولدىنى
اثبات مشكلدر ؟ جمعيت بشريده ، ينى كرك بين الملل مناسبته ، كرك بردولتلك افرادى
آراسنده مناسبته ، معاً بوكك هراسانك روحنده موجود بولان عدالت ايدە آلتك
تحققى اميرى اهميتل بر صورتە ايلرتش اولمازى اثبات ديمته اودرجه مشكلدر . اوحالده
جوجوقلر او كنده ماضينك حادثات بشريسى « ترقى به وعدالتە دوغرو و تكامل » نقطه نظرندىن
حكا به ائتك ، بزه ، دوغرو و لى پك غير واضح اولان بر تلىق بى قبول ائمشدر .

بوكونىكى فرانسىلرك جوعنك اجدادى عمه و يا چىقتجيدر ؛ اونلرك تارىخىدە ،
اسكى ايشجىلرك مشترك واسع غيرتلك تصويرنه ارجاع ايدلسەدە دىنى ، اولادلرى عندندە
بته مقدسدر . مع مافيه مملكتىمىزك ماضىسندە يلكىز بومقوله وقايىع و اشخاصى نظر اعتبارە
آلهرق ديكرلرى اهمال ائتك ، تارىخك مفصل شائيتى جوجورغە جدى يعنى ناتمام بر صورتە
عرض ائتك اولمازى ؟

حررلر تارىخنە قارشى مدنيت تارىخى او كە سورمك بوكون موده اولمشدر . و بزه اوله
كلىيور كە ليون قونفرمىدە ايكنجىسە قارشى برچىستىدن جوق فضلە مساعد برقرار ائخاز

صافی : ۸ ————— ۸۱ ————— تاریخ تدریسی
لشکر . عسکری مساجید ، قایم و قائم ، ایمنی تاریخ تدریس استند . اشغال ایمنی اولوقلری
جیدی متجاوز موقعتینه ایدمه سنین احتیاج ایدلمسی لازم کلدیکنه بزده قانیز . فقط
بو ، اولونک تدریسندن همان همان قالد برلمسی مناسب اولاجقنی سولیمک دکلدیر ؛ اولون
پشرتک ماضیسنده باشلیجه دینه یله جک قدار مهم بر دول اولتاملردر ؛ بوندن باشقه
حریر تاریخی اوکره نیک ، اک کنج چوقوقله بیله ، برملیک ناولدیننی حسن ایتدیره بیلیر
وبالقیجه ، بیگ سندن بری آوروپاده تشکل ایتمش بولنان حیات اساسینک انسان فکرنی
اولونر ایچون آکلاشیلیر برحاله قویلیلیر ؛ هم حقیقته صادق قالدق اندیشه بیله اوکره بیلنجه ،
جرب وقایعنه حاند معلومات طلبه به هیچده چارچشمق آرزوسنی ویرمن .
آوروپاملنلری چوقوقلرینه قویلر اولونرین مزارلر قازمش اولان حرب الهنک آرتق
قان عطفنی تسکین ایتمش اولماسنی بوتون قلبمزه تمی ایدیلور . چوقوقلرده صلح آرزوسنی
قویلایچون اولنره جمعیت اقوامک منشألرنی وانکشافنی ، روحنی ووظیفه سنی حکایه وایضاح
ایتمک ، دنیا ملکلرنی بربرینه برکشدیرن وکوندن کونه صیقلاشان اقتصادی ومعنوی تساندی
آکلاغنی ضروری عدا ایدیلور . قلد بو اساسی قبول ایلدکن سوکره تاریخ تدریسندن صلح برورک
جریاتی اعظام دوشور اولمادیننی قناعتده یز . فرارلرنی ، کندیلرندن ضعیف ملکلره قبول
ایتدیرمک ایچون حکمه مر اجتمندن قوندن استفاده یی ترجیح ایدن امپریالیت دولتلردنیاده
الآن موجوددر . بنه بیلورز که آلمانیا ، حریدن اول اولدیننی کبی بوکونده ، ایلک مکتبه
اولدیننی کبی زیمنازدهده تاریخ ، وایچار قانون اساسینک مشهور بر ماده سنه رانما طرفکیراه
تدریس اولونیلور وحسن ملی بی تهییجه آت ایدیلور . پازره - مانیزم حوار بوتک ، بوندن
برفایسنه اولکه کانجه به قدار فرانسه بی ملکلر میانندن قالدیرمنی آرزو ایتمش بولندقلری ده
منسوب بولندیقمنز نسل اونوناماز . بوشرايط داخاندن ساده جه قوزموپولیتیزم ومثلرک
بربرلیله باریشاسی قایلرینی کونتمک ایچون مکتبلر مزده وطن حسن و فکرنک نتیجه سی
سیستماتیک بر صورتده اهمال ایدیلورک فرانسه ملتتی معناً سلاحسز براقق برتهلک اولمازیمی ؛
قاتاً بوده تاریخی ، قایمی نه قدار اسیل اولورسه اولسون یته پروپوندا بیه آت ایتمک ویناه
علیه حقیقی تحریف ایتمک دکلدیر ؟

۴ . — ایلک مکتبه فرانسه تاریخی

لیون قونفره سنه اشتراک ایدنلر انخاذا ایتدکلری قرارده ، فرانسه تاریخنک مکتبلرده

تربيه مجموعه‌ای ۶۰ سال : ۱۹۸۰

ساده جمعیت تاریخی بر موقی اولی اعتبار به تدریس ایندنی، آبیجه سوئمه یورر سه ما قزلرک تخرزنده قوللابیلان - لسانه ایا ایدورلر . حله بویه قرانسه تاریخی ، ایلك مکتب تاریخ پروغز اهلرینک الک اساسلی قسمی تشکیل اینمکدهز ؛ ائوده بز ، بر قسمی منافع ملیه ، بعضیلری ده تربیه ساحه نه حاند اولان بر طاقیم سیر دولایسیده معتدل و مشروع کوزو کبور .

بوگون، هر دولتک مکتبلرینک نظر دقنه باخا صه کندی تاریخی عرض ایتمه سی معاوفتک اساسات مدیره ستدن بری اوله رقی قبول ایتمه یی تشکیلاته مالک هیچ بر ملت یوفدر ؛ هم بوره نسیب بعض ملئر طرفدن شدتلی بر صورتده تطبیق اولونیورر ؛ مثلا آمریکانک کنج ملئرینده تاریخ تدریسی ، یکی ملی شعورلرک تکونی ایچون بر نایه عد اولونیورر ؛ مرکزی آوروپاده مرکزی مستولی ایمبراطورلرک یوروندورونندن داها پک یاقین مانلرده قورولش اولان بعض ملئرده ده تاریخ تدریسی ، اولجه بعت یعلملوونک اولدینی کئی شیمیدی ده ملی انکشافک باشلیجه واسطه لرندن بریدر . تاریخ درسندن تربیه وطنیه خصوصیتده استفاده نظر مه سی قرانسه ده اولار نست لایس کال بلاغته مدافعه ایتمدی و اوندن سو کراده قبولی مشروع و ضروری کورولدی . بوگونکی آوروپاده ، یعنی قرون وسطانک نهایتندن بری قرانسه ملئی کرک تاریخ ، کرک طبیعت طرفندن متین بر صورتده قورولش بر هیئت عرض ایدورر . اونک لشکل ایندیکی جغرافی چارجیوه اوله آهنگدار بر منظره تشکیل ایدوردی که متادی هیرتک و بحری و قولونیزاسیونلر . نتیجه سنده مملکتیزه کلش اولان مختلف عرفدن ملتری بر بریه مزج اولغنه دعوت ایتمدی ؛ قیم قاپه سقین قرالقی اطرافنده لشکل ایند قرانسه وحدتی ده فعدم راسیون بایرامی la Pête de la Pédélération کونی متک هیئت مجموعه سی طرفندن بر یویوک هیجان و اخوت جوشقونلغیه قبول و تصدیق اولندی بزم ، بوگونکی قرانسه لرک ، باشلیجه وطنیه من تاریخمیزک شرف و سفالت کونلرینی آکلایمق ، بر جوق بحرانلر آراستده حقیقه تجر قابل انقسام اولدینی ابات ایتمش ، بدی سکز عصر دن بری جهان او قاندار مشهور فکر و فعل قهرمانلری ، حقیقته و عدالته خادم او قاندار جنراللر یقشدرمش اولان ملی رجاعت فکری جوجوقلر مزک قلبنده باشاقم دکلیدر ؟

ملی تاریخمیزک تدریسی بزم ایچون بالکر تربیه وطنیه تک دکل ، تمیل اساسه مستند ولایتی بر ده موقر اسینک مستقبل وطنداشلی ایچون ضروری اولان تربیه سیاسیته تکده اساسیدر . بوگونکی طلبه من استقباله حیات عمومییه بر قرانسه وطنداشلی اوله رقی اشتراک

صافی : ۵۰ ————— ۶۱ ————— تاریخ تدریسی
ایده حکمران ؛ اونلری اذ زیاده علاقه دار ایدن ، اونلرجه آ کلاسیلماسی اذ زیاده لازم
اولان جمعیتده باشادقلری جمعیتدر ، بوگونکی فرانسهدر ؛ فرانسهدر هم اسکی منشألری ،
همده یقی تاریخی بینمزمه ایجه آ کلاسیلماسی .
بوگون فرانسهده برلشک کان اجنیلرک عددی کیت کیده آرتیور . مکتب ، بوایی
کنلرک جو جوقلر ، ممکن اولدیقی قانار فرانسزلاشدریمغه چالیشالیدر . اونلری حیات
ملیه مزه ادخال ایچورده ، لسانلری اوکره تدکدن سوکره اونلری تاریخمزده آشنا
قیلمقدن داها ائی برچاره وارمیدر ؛ بو نقطه یی تأمل ایدم و جاهیر متجدد آمریقای تقلید
ایدم ؛ ادراده بر جوق سنلردن بری تاریخ ، تدریساتنه مختلف برلردن ککش مهاجرلرک
بوگون ملتک اکثرینی تشکیل ایدن اجفادینه آمریقان وطنپرورلکتی الهام ایچون اکثر
چاره دییه باقیبور .
دیگر جهتدن فرانسز ، بر نوع مشخص ابتدائی اجتماعیات تدریسی نقطه نظرندن
باقینجهده زئمکین بر جومر عرض اتمکدهدر ؛ فی الحقیقه اوند حیات سیاسیته ک حادثات
عمومیه سی ، اجتماعی واقعه لرک واقعاتک باشلیجه ائو ذلری بر جوجوغه بیله آ کلاسیلمه
مقدیر تاریخی مثالر جوقدر . بوندن باشقه مملکتمز ، ایکی بیک سندن بری ، کرک سیاسی
وقایع ، حربلر واختلالر ، کرک علومک ومدینتک انکشافی موضوع بحث اولسون ؛
آوروپانک جهانک حیات عمومیته پک حقلی بر صورتده قویشمشدر ؛ بشریت تکاملنده
باشلیجه رولردن بری ایفا ایتمشدرکه بوده اونک تاریخی فوق العاده مقید قیلار .
نهایت کنج فرانسزلر بوتاریخی ، دیگر تاریخردن داها ائی آ کلارلر ؛ زبرا ماضینک
اثرلری و بقایسی ، آبدلر ، لسان ، مؤسات ، اعتقادات ، عادات بوگونکی فرانسهده
الآن پک جوقدر . مثلا شهرلر مزده و کویلر مزده بولنان آبدلرک ، موزلر مزده محافظه
اولنش اسکی اشیانک منظره سنده مراهقلرده حتی جو جوقده اسکی زمانک حیاتی ایچون
ناصل برحس ، ناصل برنجس تولید ایندکریخی بالتجربه ییلورز میشله نک ، فرانسز آبدانی
موزه سی زهارتلیخی خاطر لیه رق « تاریخ عشق قیویلجمی ، اسکی خاطر لره قارشى علاقه ،
ادواری سیر آرزوی مهمی ، دیدیکی شیئ کنج روحلرده اویاند برمی ایچون ، اونلره
ماضینک آبدلری و بقایسی دوغرودن دوغرویه کوسر مکدن داها ائی برچاره یوقدر عملی
آرکاولورژی و تاریخ منابى سایه سنده فرانسز تاریخی جو جوقلر مزک ذهنته اذ قولاییمه ،
الطبیعی بر صورتده نقش اولان تاریخدر .

تريه مجموعتي . شاپي : ۶۲

تاريخ تدریسی یکی نسله ملئک تصویر و بئزینک تصویري عرض ایدبور : بو تصویرلرک ، فکر بشرک مانعی به هاند شبرگه اشغال ایندی زمان خطی آ کلبه یه بکی درجده دوزرو اولماست غیرت ایدبور . تاریخ تدوینانی یکی نسله بو کونکی فرانسلری بربریت و اسکی فرانسلره زبم ایدن سینی نساندی ، انلری بوتون انسانلار . ویند ایدن داغا کنیش نساندی آ کلانیور . اولرده هم وطن محبتی ، همده بشریت محبتی تقویه ایدبور ؛ بو ایکی محبتک بربرلره امتزاجی ده پک اعلی قابدر .

تاریخ تدریسی یکی نسلری ، مملکتلرینک و جهانک سیات عمومی سیه علاقه دار اولما و اوجیه اشرا که مقلد قیلار .

اون دوزدنجی لوقی زمانده کرک عمومی ، کرک ملی تاریخ همان همان بالکنر قرالک اولمیرت اوکره نیلیدی . بو کون بورژوا چوققری ده ، عمله چوققری ده ، فرانسه کویلوسی چوققری ده هب زر قرال اوغیلدر : اولر ده موقراتیک بر ملئک اولادری اولقلری ایچون برکون وطنک منافعی و مقدراتی ، بشریت منافع و مقدراتک ده بر قسمی اولئرکاته دوشه جکدر ؛ اولرک بو کون تاریخی اوکره نملر بالآخره ، ملی میراتک و بشری عظمتک صاحب و قوف و ازتلری و محافظلری اولوب باهالندن کندیلرینه و کندیلرینده اولادریته اشغال ایدجک و خطی لایق وجهه ایضا ایدمیلملری ایچوندر .

علامه و ترجمه ایدن : نورالدین عطا